

NEMZETISÉG,
ÉS
ALKOTMÁNYI MOZGALMAK
HONUNKBAN

K Ö Z L I
BALOGHY LÁSZLÓ
1 8 4 1.

PESTEN,
Esztergami k. Birmel József betűivel.

Exigua sapientia regitur mundus.

A' nemzetiség, és alkotmányi mozgalmak honunkban három indító erőből vezéreltetnek, — 's ugyan annyi fő pártokra szakadtunk. Minden illy párt-vezér, rózsaszínű zászlóján arany betűkkel kihimezve olvassuk e' jel szót *Haza fiúság* —; honunk véd falain első tüzte ki olly czímű, és színű lobogóját Gr. Sz. I. és nyomban az ellenfélt, ki vele szembe szállott Gr. D. I — t, hallgatásra kényszerítette: úgy szintén a' Hírnök szerkesztőjét O I — t, csipős tollal illette, ellene ki-adott Cikkkében. Nevekedett Gr. Sz. Zászlóallyköre, mert csak oda tödült eleinte a' felhevült magyar, mint hajdan a' csataterékre vezetendő serege; a' merre fordult — Ő győzött, — 's kevés évek lefolyta alatt, angol, — francz divatok lepték meg honunkat; a' haza illy harcz mezején cassinók, lóversenyek, vashid, és út, temérdek intézetek, tudós, 's gazdasági társulatok emelkedtek, létrejöttek, vagy folytonos munkában vannak. Illy szellemben kényelmes, — de a' magyar előtt egészen hidegen életmód megízlelése, és a' *reform* jótékonyágárolí elhítetések mellet természetes, hogy minden „*régi*“ kiküszöböltetésén igyekszik a' divatos öltönyű, és a' franczia pezsgőt hörpölgető magyar, hogy a' századok óta már művelt európai nemzetek sorai közt rögtönnemű szerepet játszzhassék. Eddig csendes, és századokig boldogító alkotmányos álomba merülve a' honfi, — a' reformérek sugállásától nyugtalaníttatva ébredt fel, és az esti vigalomadta franczia pezsgőtől még elkábúlva feje, itt ott kitör a' haza százados védfalain, szabadabb vélt me-

zót, levegőt kíván, hogy feje bokros fellegeit szél
 oszlassza; de azok nem oszlanak olly rögtön, mint bé-
 szivódtak; sőt nagyobb szorongatásokat érez testében,
 lelkében. 's még tágabb szabadság után vágy, — fél
 hátat fordít első vezérének, és K. L. korszellemű hős'
 szint olly czimű, és színű Zászlója alá szegődik. Ezt
 az elsőbb rendű főnök nem szívelhetvén, keztyűt nyújt
 verseny társának; K. elfogadja, nagy lett a' csata, —
 számtalan ivnyi nyomtatott viták, mellyekhez pro — et
 contra több segéd társak is munkáikkal csatlakoztak; =
 előttünk a' théma, — variációk következnek, — azok-
 tul függ tán a' hon java, 's boldogsága?! — A' harmadik
 párt, szint olly czimű, 's színű Zászlója, több jól fel-
 fegyverzett, de csendes vérű honfiak 'seregében, mint
 hajdan Rákos-mezején, jelenleg négy fal között, és csak
 minden három évben egyszer, egyedül alkotmányunk
 törvényei által vezéreltetve tüzetik ki; — annak hiv-
 tolmácsa D. F., ki fiatal korú, nem túlzó elvű, a' fen-
 tebbi vezérek harczaiba nem ereszkedvén, csendes álmai
 vannak, nem vágy semmi hiú fény, 's megtiszteltetés
 után, olvasgatja száraz törvényeinket, a' volt, 's fenn-
 álló alkotmányokat, ahoz mérsékli czélszerű elveit, szó-
 val elkészül az Országgyűlésre, hol a' haza Oltáránál
 tiszta hazafiúi buzgósággal tömjéne, és a' mérsékelt
 párttal, honföldünk helyheztetéséhez, és azt lakó nép
 viszonyaihoz illesztve törvényeket alkot. Deák Ferencz
 ez honfi társaim — ! kire a' haza bátran támaszkodhatik:
 tisztán áll Ő az alkotmány terén, és csudálatos tünemény
 Ő észre, azzal párosult szív, 's characterére nézve!! —
 De hiszen haladunk, — és nem volna hazánkban ezen a'
 fő pályán olly férj fi több, kiben az ész, szív, és character
 párosúlva volna, milly modorúakat, a' kisé régiebb Diae-
 ták könyvei, — még is számosakat mutatnak elő?
 holott most olly busás a' „S z ó n o k o k“ száma, — hogy

ha apáink fel-ébrednének, álmélkodnának rajta, hogy a' mosti világba, milly különösen szót-font hajlásokkal, szó bővséggel tudnak számos szónokaink közül, csak nem rég az iskolai pályát elhagyva, a' tárgy' jobb, 's bal oldala mellé, — és hozzá szóllani, — a' midőn amazok, a' dologhoz csak kiszemelve, és nyelvekben igen elkészülve, a' törvényekbeni nagyon is jártasságok mellett tudtak, és mertek szóllani!! — Igaz, majd felejtém is, hogy belső „*reform*“ háború létez most hazánkban, — a' nyilvánosság, és egyenlőség jogán kiki felszólhat;! főkép hogy a' divatos új modorú szavak' bővsége, azok szót-font gyors elő adása, fellengős képrajzok, többnyire non quid iuris-t, — ha em de verbis quantum vis-t képezik; abban köszörüljük a' vivó fegyvert egymás ellen, arra pedig az ifiabb kor legügyesebb, azért is könnyen emeli, 's forgatja az önkény ezen könnyű fegyverét, azon édes remény alatt, hogy a' szellemi sophismákkal a' haza boldogságát ki vivja. — Szellemileg szaporodik a' hazafiak száma, például: Sch—ét milly buzdulással vontatták diadalmas kocsijában, mint hajdan Julius Caesárt, 's több nagyokat; — még is a' pajkos milly megvetőleg búcsúzott magyar rokonitúl! — L..t milly fényes küldöttségek környezték, — őt mondom—, ki magyarul sem beszélt vitéz karddal felővedzték, hogy újjai erőt, 's bátorságot nyerjenek, zongorán pénzért játszhatni. — K. L..t, pártja milly hatalmas zenével lepte meg név-napján; kár hogy a' szabad ég alatti szónoklatok, mellyek olly nagy számú publicum előtt tartattak, közvilágot nem nyernek; kár hogy a' hírlapok is hallgatnak e' név-napi zenéről (hihető, meg nem felejtkeztek a' szónokok Nagy Lajos Királyunkról is, a' ki egyetlen egy tette le királyi hitét a' haza előtt magyar nyelven, és mindenben valódi nagy volt!) — Valóban szép nemzeti energia jelei tűnnek fel egünkön,

mert minden személyválogatás nélkül tartatnak az egyenlőség sima pályáján efféle nemzeti ünnepélyek ;— boldog égmennyire *haladtunk!* és még haladunk!!— Figyelemmel olvastam „*keletnépe*“ könyvét Gr. Széchényinek, — jeles elme szülemény tagadhatatlan, — kezét fogok Kossúth elleni vádaira nézve a' nemes Gróffal, mert meggyőződéseim szerint tökéletes igaza van; dicső, hogy a' politicus erőművek szerfeletti izgatója ellen, Ő kitől a' haza legtöbbet vár, tollat emelt; csak az az egy csekély észrevételem, hogy tán egy kissé elkésett vele: — mert midőn Gróf úr a' magyar nemzetet, angol szövetségbe békálózta, nem kellett volna egyáltalában olly sebes vágatásra szoktatni, nem a' gyeplőt olly tágan hagyni, hogy más is, a' ki soha kocsis nem volt, vagy arra nem eléggé biztos, azt felfogja, és annyira nyargalódzék jobbra, balra, hogy a' lovak már elragadással fenyegecsék!! — A' Grófúr, Kossúthot azaz vádolja, hogy ő hírlapjaiban nem az észre, de a' szívre munkálódik? igaz, — én szinte azt veszem észre, hogy érzelő politicus román író; azoban ő azon egy általános elvöl indul „qui vult finem, debet velle etiam media“! ő újság író, mint az, abból élni akar; hogy élhessen, sok praenumeranst kellett szereznie; hogy az sok legyen (minthogy az újság írók száma is nevededik honunkban) valami újjat kellett nekik felfogni; élénk esztét tanácsul vécén, a' korszellem szülte ábrándozó elméket, 's elveket kellett nevelni, szaporítani, hogy a' szellemi játék mellett, ő is húzzon cassát; azt mondja a' magyar példabeszéd: „szemesnek a' játék vaknak az alamizsna“ — és az emberi élet órája kétszer üt nagy hanggal: a' szerencse és a' kimulási pontban; mind a' kettő csak egyszer kopogtat bé az élet ajtaján; az első ha elmulasztjuk, soha többé vissza nem jön, vagy ritkán olly mértékben; — a' másikat elkerülni nem

lehet, megjön, bár hogy kerüljük! — K. úrra éppen az első vagy is a' szerencse órája ütött, használja is teljes mértékben. — Milly különös küzdésem volt minap, midőn ezeket barátim előtt adtam elő: egy Kossúth párti azt mondá „hogy Kossúth ugyan a' gyenge oldalát, a' Gróf úr pedig a' nemzet' erszényét vette contributióba; mert olly intézeteket alakított, mellyek a' zsebbe mitsem hoznak, sőt fenékiig kimerítik, a' mi kevés pénz van benne; vagy legfelebb monopolizáló részvényes társaságot boldogítanak, sok ezer, vagy tán száz ezerek' keresetét, jövedelmét vesztők' kárával! Egy más hang is ért fülembe, hogy a' Gróf úr színt olly módhoz nyúlt, midőn polgári pályáján fellépet, melly a' kitűzött czélnek elérésére vezetett, vagy is népszerűséget szerzett; tudniillik, egy évi jövedelmét oda aján-dékozta a' m. tudós társaság' alapítására; ezen szép áldozat jó tapintatra mutat, mert a' nemzet *szívébe* hatott, tiszteletet, szeretetet, és bizodalmat gerjesztett, — mellyet teljes mértékben használta is a' Gróf, 's ezen a' révén sikerülhettek csak, a' külföldről ide szivarogtatott intézetek, mellyekben a' Gróf, mint alakító, nevezetes részvényes; különösen a' gőzös, és lánczhíd részvényei a' társaságnak nem kis dividendát juttasztnak!“ Kissé van a' dologba valami e' részben, hogy a' nemes Gróf csömörig megizlettette a' külföld' (mellyet végig utazott) kény és fénykecséit, egy olly nemzettel, melly emberi gyarlóságból mehon kapott ugyan rajta de általán vévén, még éretlen annak nagy botlás' nélküli használatára; a' hol a' néptömeg nevelésének annyi akadályai vannak; — csak kétfőt érintek: a' számtalan ajkú, 's vallásúak közti kiírthatatlan gyűlölség — főképp az utóbbinak különböző elvei, mellyek az erkölcsre, következképpen a' nevelésre is, mélyen hatnak, — ha csak öszve nem fornak, vagy legalább egymás-

hoz nem simúlnak, lehetetlen egy systematicus nép nevelési tervet gyakorlatba hozni; a' minőt túlzó uraimók szobákban, 's papiroson olly könnyen ki-dolgoznak!

A' *Hitel* című könyve Gróf úrnak több évek óta forgásban van, vannak váltó, 's egyéb szigorú törvényeink, mellyek a' becsületes hitelezőt eléggé biztosítják: de, elmaradt a' fő-forrás „a' b'ank“! — nemzeti hitelünk e', vagy tán pénz van kevesebb, mint ez előtt? midőn hosszas perlekedés volt divatban, még is megyeinkben is voltak capitalisták; több hitel, és pénz volt, mint jelenleg minden segéd eszközök mellett; most csak a' nagy városokban, különösen Pesten, hallatlan uzsorás kamatokra (mellyek előre lehuzódnak a' kölcsönből) kaphatni kész pénzt; innen a' sok czifra csődületek, — 's mennyi lézeng, lappang még több ide 's tova, míg végre kitör; — boldog ég, mi okozta ezen földbirtokosaink temérdek bukásait, mellyek csak ugyan napról napra nevedeknek! tán a' mellékes úton indúlt azon haladási Systema „hogy a' magyar nemes földbirtokos a' maga zsirjában megfulladjon, és elpusztuljon“. Csudálatos, hogy a' magyar nemes hitele vesz, a' midőn egy X. kereskedő' szakállára, a' mennyi fér, pénzt kap!! — apáink e' részben csak ugyan előbb voltak egyszerűségök mellett is, — nem buktak úgy nyakra főre az örvénybe! Itt egy kis hiányt látok a' nevelésben a' nemesek osztályánál (oda értve a' tituló talis mágnást is) a' Korszellemet nevelő urak (értve a' szellem hőseit) hihető az uzsorások, és a' pénz aristokraták titkos ágensei, illy elvből indulnak ki, hogy mindenek előtt a' birtokos nemest demoralizálni, kívánatit, érzelgéseit, tulzólag feszíteni; a' nemnemes, és a' köznép minden osztályai közt, a' felvilágosítás lámpása alatt, a' nyugtalanság' magvait elhíntegetni kell, akkor „bezzeg szabad játéka lesz honunk' sziklai

közül kisziszegő, szerencsevadászó uraiméknak": van, valami a' dologbaan, mondá egy tudós úr, ki a' világ piaczn tébolygásai között hozzám is vetődött 's *prokatornak* (kitudja igaz-é?) vallotta magát, és hogy tagja lenne azon prókátori egyesületnek, melly Pesten nem tudom mi mellett, vagy ki ellen keletkezik? —

Milly czéltalan, hogy mi magyarok az angollal, a' pénzkötés mesterségben vetekedünk; — ha felszámítom, milly arányban állunk velök, például: Herczeg Eszterházy fő földbirtokos honunkban, és 200/e font sterling az évi jövedelme; és így lefelé menve, csak egynehány száz font sterlingről szólhatunk, a' mit nagy föld területeink behoznak; milly tenger pénzzel, milly tizszeres jövedelemmel rendelkezik az angol nép, a' hol egy pár óra alatt, valamelly társas vállalatra néhány millió font sterling, játszva gyűl össze: a' midőn mi Mátyás király szobrára négy ezer font St.-get alig birunk évek alatt össze koldúlni, vagy azt éppen nem lehetünk képesek eszközteni!! — Azon újdonságok, intézetek 'mellyeknek Gróf Széchényi az alkotója, azon általános elharpódzott *anglomania*, melly keves kivétellel majd minden rendű, és sorsú családjainkat meglepett, — fent elő-adott helyzetünkben nem eszközlik a' nemzet boldogságát, csupán a' drága pénzen vásárlott hiú dicsőséget emelik; kérдем pedig, mi előtt a' nemzet boldog, minek a' dicsőség, mellyet erőltetett pénzzel kell megvásárolni? — a' megelégedés szülte boldogság az élet tápláló öröke; a' dicsőség' szomjúvágya emésztő, 's mulékony inger! Mielőtt tehát elég anyagi erővel nem bír a' nemzet, káros az erőlködés; nyissuk meg előbb, a' nemzeti erő' arany forrásait, vagy is rendezzük el a' belső, és lehetőkép a' külső kereskedésünket, hogy több pénz, szorgalom, és emésztés jöjjön folyamatha országunk' minden részeiben; mert mind hijába okosko-

dunk, — nervus rerum gerendarum „a' pénz“ annak érezhető szükét, az ész nem képes kipótolni; ellenben ha pénz van — minden van; (köz életből merítve — sokszor hol teli erszény, ott ész is van!) akkor örömmel áldozunk a' hon dicsőségére is; és csak a' házi szükégen 's kéjelmeken levő feleslegből köteles minden polgár, a' haza fényére áldozni. — Valóban számtalan intézkedéseinkre, mellyek a' pénzes külföld' majmolásai, ellehet mondani hogy „Filius ante patrem!“ A' cassinók honunkban, hiszem, szépek; de csak ugyan erőltetve alakultak, többeket vezérelt a' hiúság; és úgy lettek tagjai; tapasztaljuk, hogy a' fizetés milly nehezen esik; évekre szaporodik a' halogatás, végre is hosszú levelekkel szedődik be a' kis restantíácska, sok falusi gavallér, annak négy fala közt leli sírját: — a' kártya, és a' pezsgő testi lelki élelme; az erszény, a' gazdaság szenved, a' sok álmatlan éjek az elgyengült testet, divatos csontvázzá váltóztatják. — Finantialis tekintetben, egy nagy városba, ha falusi gazda huzódik főkép télben, gazdaságos; de értem p. o. Bécsct, a' hol a' sok rendű, 's nemzetű lakosok közt elvegyülhet, a' ki kitűnő szerepet nem kíván játszani; de Pesten, Budán, csak kétszer menjen egy vidéki az utcán keresztül, vagy szálljon a' fogadóba, már híre van, hogy egy falusi úr vagy dáma érkezett meg. — Hogy pedig a' lánczhíd, a' két várost, ha névszerint öszveforrasztja is, és Budapest leend neve, úgy vélem, csak kereskedői város lesz; az is csak lerakodó, mint Triest, — Fiume; — elhibázzuk a' calculust, hogy Bécsescl fog vetekedni; — hihetőbb csak München roppant épületeivel! — A' lóversenyek által, igaz sok televérű mén, és kancza szakadt ide angol honból: de kipusztulnak hajdan híres tatár, 's arab eredetű lovaink, hogy alig vehetni már egy pár jó hámos, vagy nyereg alá való

magyar paripát; a' parasztok lovai elkorcsosodnak, a' nekik alkalmas ménlovak hiánya miatt; egy angol ménnel való hágatás pedig, a' földes urak, kik azokat nevelik, minden hazafiúsága mellett a' szegény sorsuakra nézve mi hasznú — miután több aranyakba kerül; de, ki is vásárolhatja meg az angol televérű mént, heréltet, vagy kanczát a' nagy becse mellett? csak a' dús, ki nem kiméli pénzt, hogy egy kard, ostor, billikom, vagy néhány arany nyertese lehessen; melly utóbbi lovász mesterének ajándékozza; kinek egy, két, angol mértföldön kábulásig futtatni fő tulajdona, hogy a' csont, és bőr sovány angol paripa versenyt fut az agárral a' nyúl után; dicsőséges tréfa: — de a' magyar ló ügyessége mellett is, hajdan elég nyúl, róka, 's farkas függött apáink' nyereg kápáján!

Többi tudós gazdasági, 's úgy nevezett jótékony intézetek tengerszáma, illy pénzetlen honban, szinte emésztő források, tagadni sem lehet, hogy morális erőltetéssel létesülnek; és valamint Mátyás király szobra azért készül állíttatni, hogy Ferenczi megélhessen, am azok is többnyire, hogy sok számú tudósaink, titoknoki, 's jegyzői czím után élhessenek; magában jó a' czél, szép az intézet — ellátni ezen forongó néposztályt, melly tactikájával sok zavart okozott a' nemzetek' alkotmányai-ban; — de nem győzzük majd pénzzel, új meg új intézetekkel, mert nagy a' concurrentia azon könnyűszerű hivatalokra! — Megyénkben, a' számtalan intézetekre való évi adakozások, és folytonos aláírási ívek nyitásai, évről évre tetemesebb summákra rúgnak; má holnap, csak teli erszénnyel ellátva lehet közgyűléseinken megjelenni a' hol a' haza, és megye törvényes állásán kellene tanácskoznunk, és az ügyefogyott egyedek' panaszait elintézni: ott egy hazánk fia, valamely aláírási ívet nyújt elő; másik kész nyugtatvánnyal kedveskedik; köz felszó-

litások a' teremben lévőket meg lepik annyira, hogy a' zöld asztalhoz közeleltő táblabíró, vagy auscultans annyival inkább az „ex officio tisztviselő“ egy pár száz, sőt ezer forint nélkül a' terembe ne is lépjen, mert szégyent vallhat — ha apró pénze nem lesz! pedig falusi lakában alig kong néha egy pengő az erszényben, mert nincs vevő, nincs semminek ára, nincs eladó termése, alig fedezheti házi szükségét, és terheit —; valjon milly belső örömmel, 's meggyőződéssel lehet bőkezű, ha semmi feleslege nincs; józanan hogy részesüljön évenként illy adózásokban, melyeknek kezelése kevés, vagy semmi kitűnő sikert nem nyújt a' köz jóra?! —

A' *nemzeti színház*, a' nemzetnek egyik fődicősege, de czéltalan hever ott, a' hol fel emelkedett, — honnan a' város elhúzódik; és tán azért is nem olly nagy a' részvét, mint óhajtasom szerint is kellene lenni; ha a' pesti német színháznak adnók azon 450,000 pengő forintot, alkalmasint megürülne a' magyar színház; legalább a' páholyaiból csak itt, ott, tűnne ki egy magyar Dáma, vagy Gavallér, csupán a' nemzeti illendőség (nem pedig a' Hazafiúság) tekintetéből, mert öröm telve, lehetőbb a' németbe megy, hogy egy új Külföldi színészt, énekest, kit az európai szél, a' hír szárnyain pestre röpitett, hallhasson; mert ezen újdonság utánni vonzalom, tagadhatatlan ösztön a' közönségnél, melly a' színházakat járja! Miként lehessen azt eszközölni, hogy a' magyar színház amavval e' részben, a' concurrentiát kiálja, 's színpadján folytoni változások, és olly híró színészek léphessenek fel, abba nem ereszkedem, nem esmérvén eléggé honunk' fiók színházait! —

A' Pest. és Buda közti *láncz hid* (ha létesül) remekje lesz az angol művészetnek; de hazánkra, a' műfennyének csak azon kis sűgára fog szállani, hogy a' magyar, duna felett is, láncz hidon járhat át; az Or-

szág dicsőségének jövedelmét *sina*, 's társai húzzák; fizető minden, ki átjár; és így a' nemzet. — Ha, mint nyerekedő e' sorsok közül választanom kellene, én a' Sináét választanám: mint hazafi, ezen láncz hid' jövedelmét, a' nemzet' virágzására, bóldogítására fordítani ohajtánám, de nem nyolczvan, 's néhány évek múlva — a' midőn a' vashidon senki, de mindenki már léghajókba fog repkedni! — Ez is hát csak olly nemzeti töke, mely nem az erszénybe, de kifelé kamatoz, és csupán egy társulatot gazdagít; a' nemzetnek pedig azon holdog reményt nyújtja, hogy ha a' két főváros (Pest, és Buda) között szakadatlan közlekedés fenn fog állani, roppant kereskedési viszonyok létesülnek hazánkban! — ez tűrhető kamat volna: de kérdem, mit nyer a' kereskedő, fuvaros, gyalog munkás, koldús, ki mindennapi kenyerét lógva-futva keresi, ha a' vashid fenn áll, — azt 'e? hogy ha több vámot fizet, mint eddig a' fa hidon? többet nyer? többet ki keres? — mit egy producens nemzet, általában a' földművesek' tömege? hogy tán a' láncz hidon sürűbben jönnek a' kereskedők, 's vevők, mi által úgymint a' hid jövedelme a' társulat javára, szinte a' földbirtokosok' haszna is fog nevedezni? Úgy vélem ezek közül egy sem nyer semmit; mert a' kereskedő a' vashidi vámot bé számítja adás-vevésben dupla számmal, és így kétszeres lesz veszteségünk, a' midőn veszünk, — másodszor ha eladunk, bé-lesz számítva a' vám, melyet a' kereskedő Sinának fizetend. — De, a' jelen kereskedési felakadásokat, annak hiányát, nem okozza azon eset hogy csak fa hidunk van, és hogy egy pár hetig a' két város közti közlekedés meg szűnik, vagy bajjal eszközöltetik; mert azon idő tájba, a' nagyobb szállítások éppen nem szoktak történni, kiki kedvezőbb időben, és utakban ellátja magát, mire szüksége, és erszénye terjed; egyébaránt pedig télen, bár hol-is hanyagabb a' keres-

kedés, 's annyival inkább honunkban a' hol Siberiai hideggel, feneketlen sárral, és így az elementumokkal kell küzdeni az utazónak; valjon a' fahid e' az oka, hogy a' gyapjú, bor, gabona, 's a' t. ára csökken? hiszen Pesten néha nyáron át-is ott hever a' sok mindenféle magazinumaikban, és nem kéri, nem veszi senki, bár hogy kínáljuk, sőt jószágainkon, a' vevőknek fuvarát is ígérünk, és ingyen átmenetelt a' kő- 's fa hidakon! — Így hát a' vevők hiánya, a' külpiaczkok árszabályai, honunkban az emésztők nem elegendő száma, az országutak, 's canálisok' rosszúl elrendelt vonalai, vagy éppen nem léte okai, hogy hanyag a' kereskedés, hogy kevés a' kész pénz, kevés kezek közt forog, és hogy sok az eladó, kevés a' vevő; — mert hiszen a' három pesti vásárokra, a' midőn' állandóul fennáll a' fahid, ha van kedv, és speculativus kinézés, — elég kereskedő csődülhet össze Pestre; a' mint is, néha monhon el kél minden a' piacon, ellenben történik olykor olykor, hogy ha tán léghajókon szállittanánk a' kereskedőket ide a' külföldről, még sem jönnének, és silány a' vásárunk; ennek ismét több más okai vannak, mellyekről, ki e' dologba inkább van beavatva, értesítsen bennünket! —

A' *gőzösök*, kereskedésit tekintetben semmi érezhető pénzforgást nem okoznak, általok honunk productumai' kivitele nem igen eszközöltetik; vagy alkalmasint a' béhozatalt segítik elő, a' vámok' e' részbeni engedékenységéje útján; és így a' béhozatal kivisz, 's nem hoz bé pénzt, (mire pedig nagy a' szükségünk) ellenben hogy a' „*kényelem*“ séged eszköze, tagadhatatlan, és mulatságos az utazás Dunánkon gőzös hátán — elesmérem.

Azon *vasutivonal*, melly tervben van, ha az alsóold sivatag pusztáin, a' hol a' nép, és fuvarozó szűkebb szá-

mú eszközöltetnék, igen czélszerű volna; de, a' merre készületben van, előre látható, hogy azon vasuti vonal csupán a' pesti lánczhid segédje, 's annak jövedelmező fiókforrása; és illy monopoliumok egyes társaságot boldogítván, számtalan fuvaros, kézműves, napszámos, vendéglő, földes úr, sőt koldús is, veszték jövedelmök', keresetök, 's kenyerök' nagy részét, vagy egészen is! — honunk, áltálján véve, ismét csupán dicsőséget arat egy nevezetes nép osztály' kereseti kárával. — Úgy vélem, hogy még hazánkban systematicus közlekedési ország utak', folyók' regulációi, és csanálisok nem létesülnek — kereskedési tekintetben mondom, — a' gőzösök, vashid, vasutak mit sem használnak; mert egyes ember csak elútazhata, két, (cabriolet) vagy négy kerekű kocsin, lóháton, vagy gyalog, — de a' műszerek, nyers productumok, jó utat kívánnak, hogy hajóról tengelyre, és visszont szállitathassanak; ha tehát jó út nincs a' le- és felrakó helyekhez, mit használ a' vashidon, vasúton 's a' gőzöson hogy szem bámúlva repülhetünk, ha azon kis pályát áthaladva, feneketlen sárral kell küzdeni, életét, marháját, 's néha mindenét fel kell áldoznia? — Épen úgy állunk jelenleg a' világ piaczn, mint egy gavallér a' nagy teremben, új divatos kalappal, de foltos vagy épen lyukas czizsmával; — Anglia, 's egyéb külhonok, a' földtére' jó regulációja, utak czélszerű elrendezése után fogtak hozzá a' vashid, és úthoz; sőt a' viz alatti milliókba került séta helyhez (thunelhoz); mi pedig, a' hol azok végzik, ott kezdjük; nem használjuk czélszerűen hazánk' szekeres, 's kézi erejét (az adózókét) mellyet meggyéink, gyakran elpazérolnak; sokszor mellékes tekintetekből, kedvezésekből, létesül egy út, mellyet az elnök, a' küldöttség, vagy a' voxok' többsége, végzés által eszközölt. — Fizessünk sors különbség nélkül vámot, adjuk haszonbérbe az útvonalakat ugyan

azon kibérlőnek az adozók' mérsekelt kézi, 's szekeress tartozásait engedjük át, lesz útunk egy századdal elébb mint a' mostani önkény szülte manipuláció mellett! —

A' hitelről, és kereskedői viszonyokról, mint a' földbirtokosokat nyomasztó súlyról, egy czikkben értekeztem a' hirlapokban; most ismételve kijelentem, hogy a' köz hitel, mellyre törekedünk, tőlünk inkább eltávolzott, és rút uzsorások' körmei köze szorúlunk; játszó asztal, banquier, grupier, elég számmal van, csak hogy nagyon tudják a' kártyát keverni, vojtát ütni; mi pedig gyáva pointéerek, többnyire tropirozunk! A' szerfeletti luxus, uzsorás pénz, semmi hitel, — tökéletes három révész, melly a' nemzeti banquerottra vezérel; mihez közel vagyunk, ha nem ébredünk; azért hát a' külső fény vadászatban, a' haladás, 's korszellem sebes tengelyét, egy kissé akasszuk meg, ne nagyon hörpölgessük ama külföldi pezsgőt, — jó néha a' honi badacsonyink is!! Évről évre, napról napra érezzük mind inkább a' földbirtokost nyomasztó pénz szűkit, mert belső, 's külső forrásai megrekedtek; és el-múltak azon idők, midőn egy köből búza száz forinton, a' gyapjúnak 500-túl ezrig kelt mázsája, a' bornak 25 forintól 50-ig vólt a' közönséges ára; szóval mindennek nagy kelete vólt, sok pénz, 's annak sebes forgása; bődögült akkor a' magyar, mint producens, mert egy, két házhelyes nemes, ezrekkel játszott, az igyekező paraszt-is, rakásra nyomkodta a' felesleg sok pénzt; minden sorsú, rendü, 's birtokú magyar polgár (nem szorúlván a' Külföld, v. honunkjelen uzsorássaira) kölcsönnel kínálgatták egymást, adott jó kedvel, fogadta örömmel, általljános vólt a' hitel, általljános a' kényelem, mellyel kiki sorsához képest élhetett, még is félre tehetett, a' ki takarékos, és előre látó vólt! Következtetve, a' melly földbirtokos akkoron 10/e pengő foriotot bévett jövedelmül, annak a' jeleni

minden gazdasági ipar, egyesületek, 's könyvek' bőv-
sége mellett alig van egy ezer pengője! — Azon boldog
időkben, Gr. Széchényi tervei, milly könnyű szerrel
létesültek volna, a' mi most erőltetve és csupánja'
Külföld pénzével, a' nemzet dupla rovássára történik;
milly könnyű lett volna akkor angol paripákra, hin-
tókra köteni, midőn például tudtomra, egy dáma 'liz
köből mák árából pompás úgy nevezett „batárt“ vásár-
lott magának; tágabb volt a' Magyar világ, pezsget
benne a' vidám nép a' nagy fénybe, kényelembe; igaz
hogy a' jelen túlzó elvek' seregébe elmerülve, szerep
vágysakkal eltelve nem volt akkoron a' magyar; „per se
ignoti nulla cupido, nulla aversatio“ vagy is a' test,
és a' lélek, hogy minden újdonságot meg nem izelített,
nem bolgogtalan; ellenben, olly ember, ki nyugtalan
vágysakkal van el-telve, és azokhoz csak kostolóul jut,
és nem élvezheti — igen szerencsétlen! — Az irigy
Külföld daczára (melly e' magyar hon' zsirjával, csupán
ön' javára boldogólni óhajt) telve volt a' magyar erszény,
kiki fel-találhatta a' *sorsához mért földi boldogsá-
got* 's kényelmet; általján véve társasabb volt a' falusi élet,
(a' városi feszültséget magába nem szíva) mint jelenleg,
a' tudós, e' végtelen politizáló, főkép pedig megelé-
gedellen kórszakba, mellybe az irigység' sok neme
uralkodik, és a' szerepi túlzó vágynak semmi állás pont-
ja nincs! — Az ész akkor-is tellyes munkállódásba volt
a' valódi műveltség' értelmébe, nem anyira hiúsággal, és
túlzással párosúlva: mert kisebb számú volt a' bellai-
trista, és journalista író, — 's olvasó. A' jelen Korszel-
lem szülte meghasonlásokat, a' néhány évek előtti, 's
attól fellyebb induló időszak nem esmérvén, igen ter-
mészetes, hogy a' társas élet, atyafi, 's baráti tisztá
érzelnek, szülői, 's gyermeki szeretet, és tisztelet,
felebaráti részre hajlatlan viszonyok, mind ezeket egy

be kapcsoló kölcsönös bizodalom, — a' földi, 's ekkép a' polgári élet boldogságának fűszerei többnyire maga helyén voltak, 's divatos elvek gyanánt tekintettek, firól, fira ágaztak; mind ezek, jelenleg a' sarkából kiesve, elhanyagolva, óriási képzetek, 's öszve sereglett elvek' tengerébe vegyülve, nem divatos tulajdonok; mert helyébe lépett azon nyugtalan törekvés, hogy kiki akar egy túlzó, 's képzelt Sphaerába „*valami*“ lenni, és polgártársai felett „*szerepet*“ játszani: ha bár a' politicus csizsmadiáét is; a' ki nem hogy inkább mesterségét folytatná, de, a' világ' sorsán agódik, 's okoskodik; végtére koplal, 's szerencsétlensége okát a' kormányba, 's alkotmányba keresi, mely a' politicáját nem helyeslette, 's utánna élelmet nem nyújtott. — Hajdan a' „*házi boldogság*“ üdvös főszerepe is uralkodott honunkban, mely a' változó sors hiányait kipótolta, és a' kézelt egyenlőség' vágyait mérsékelte; a' vallásnak varázs ereje, a' léleknek nyugodalmát, a' testnek erőt adott; de az most nem divatozz; arról csak pap szól a' templomban!! Az étkék, tán nem voltak úgy fűszerezve, és valamibe bémurkolva, mint a' mostani franczia főzők által; de a' köz élet' viszonyai se akkép rafinirozva mint a' jelenkorba, midőn a' szerepeket játszó árjai gyéren indulnak ki tiszta forrásokból, az erkölcsi gyengeségek, szóval minden indulat álорezába, 's divat öltönybe burkolva, sokkal kitörőbb, mint hajdan, midőn egyszerűség volt a' divat béllyege, 's nem voltak olly ügyes opticusok, kik cselt tudtak volna vetni a' legügyesebb szemnek is! — Sok most a' hazafiúság tág palástya alatt rejtett álорezás, kiknek számát, a' jelen hiúsággal párosult korszellem szerfelett neveli; sok a' „*reformér*“ de ritkább a' tiszta szívű, 's kezű, ezt a' köztapasztalás eléggé tanúsítja! A' hazafi hangot emelő szónok, 's író urak tegyék szívökre kezeiket, hány

mondhatja el közüllök, hogy semmi mellékes tekintet valami utáni vágy, hiúság, remény, kenyér kereset nem vezérlette, hogy „hazafi” hangot emeljen?! Itt a’ *nodus gordii* - melyet hazánknak vélt gyámjai, sok heterogeneus testből öszve fontak ’s majd oda is dobják a’ haza oltárára; kösse ki a’ ki tudja!!

Sajnos lehet alkotmányunk’ kilenczedik századában az élők’ helyzete, hogy országgyűlése előtt, ’s utánna, minden megyei közgyűlésekbe, a’ mezőn, falusi lakba, városi termekbe, séta helyen, színházba, szóval éjjel ’s nappal, panaszoljuk szerencsétlen alkotmányos állásunkat; a’ régibe, és fennállóba semmi jót, üdvöst nem találunk, bújdosó nap sugárai után kapkodunk, állítólag „*setétségbe*” vagyunk; holott az okos szerencse vadászók, jól kinyitott szemekkel kapva az alkalmon, használva a’ velünk el-hitetett vakságot, ’s boldogtalanságot, melybe kóválygunk; mint szemes halász a’ zavarba szét vetik hálójokat, ’s jól megrakva prédával e’ szerencsétlen honba, a’ hazafi törekvéseinek majd adieut mondanak!! —

A’ „*Pesti hírlap*” a’ szabad elműség, nyilvánosság, ’s értelmesség terjesztése bélyegével kíván a’ haza előtt díszleni: ezek valóban szép nemzeti vonalak, ha szerkesztője más elvből indulna ki e’ szép pályára; de ha jól fel-fogom (azomban hibázhatom) e’ kettőn épül Systémája „t. i. a’ jelen magyar földbirtokosi aristocrácia”, ’s alkotmányos fenn álló rend’, nemzeti szokások’ szóval mindennek a’ mi eddig volt rögtöni szét rombolásán, és egy, mely ismét, de új aristocratiára vezet, alkotandó „*reform*” — szerkesztésén! Éppen így áll szemeim előtt a’ régi, ’s az új Franciaország; a’ sok hajdani földbirtokost, az egalitéé pártossai mindenétől megfosztották, temérdek elkobzott milliók pótlásául becsületes „*émigrans*” czimet nyertek, a’ dividendába

pribékek, pór nép, 's a' zavar főnökei osztoltak; a' vérpadon kivivott köztársaság csak pünkösdi királyság volt, mert Császár emelkedett a' szabadság' fő vezéréből; az meg nem férvén szokatlan bőrben megbukott; ismét csak király a' kormányzó, és pedig jelenleg „*polgár*“ (Bürger-König) de az aristocrata is, talpon van; csak azzal a' különbséggel, hogy a' ki uradalmakkal bírt, most tán (vagy legalább a' fia) kefekötő; ellenben a' revolutio előtti borbély legény, vagy ivadéka, most gazdag úr, és az „*aristocrata*“ pártolój! A' szegény Lengyeleknél megvalósult azon magyar példa beszéd „hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok“ ott, a' kinek semmije, vagy kevese volt, a' zavarba megszedvén magát, most tűzokkal él; de a' volt dús, mindenét feláldozva a' hazáért, csak sovány verébbel él: Kár volt hát a' módos földbirtokosoknak olly rossz cserét tenni, a' tágabb' vélt szabadság kiváltásáért, 's némely szerencse vadászók kedvéért, mindeneket kockás sorsra fel-tenni! Olvastam R... és társa több kéziratit telve panasszal, hogy ravasz, 's latba mit sem vetők' unszólásokra, millio értékeit fel-áldozták; 's végtére Romhányinál Nógrágba egy ket ezer vasas német ereje, húsz ezert haladó magyar sereget tönkre tett; — No, de ezek mind fegyveres „*reform*“ következései; tekintsünk török országra, mit szült ott a' rögtöni „*reform*“ melyre az európai politika' ágensei, a' volt, és most élő Sultánt rá birták? belső meg hasonlításokat, nemzet ierő teljes meggyengülését; ott is a' régít, az új szellem rögtön váltotta fel; haladnak nagyon is a' hazafiúság szárnyain a' nemzeti sirba! A' nyugtalanság magva' folytonos el-hintése, előkészületei a' belső zavarodásnak, és pártoskodásoknak. — Gróf Szechenyivel kezet fogva állítom, hogy „nem az észre, de egyedül a' szív gyenge oldalaira munkállódik a' Pesti hirlap szerkesztője“;

nem bűnhődöm, ha csekély átlátással öt' „népszószóllónak“ tartom, a' mi e' jelen korszellembe nem megvető hivatal. — Ha a' vezér-hang, melyet egy Wolff-Rebner emel, tiszta hazafi érzésből ered, 's ha nem túlzóan buzdító, üdvös is a' hazára nézve; okosan hát szerkesztő úr népszerű befolyásával; mert a' nép tömege olyan, mint az éret kelis, melynek csak egy kis szűrés kell, 's szét lótsan, pattan: — ne igyekezzék alkotmányunkat, a' „reform“ vakító színe alatt túlzó elragadtatások, 's ki törések által, tovább ki-forgatni, és zavarba hozni, mely nyolcz század viharainak ellent állott, 's nem hírlapok, nem röpiratok által jött létre; — sok vér folyt végette, sok éret ész ki-fáradt mellette! Szerkesztő úrnak a' korszellem adta népszerűsége, és a' négy ezer praenumeransa, úntig elég erő a' haza' javát eszközteni, vagy annak alkotmányos állásán, orvosolhatatlan sebeket ejteni; mert ha morált prédicálna szerkesztő úr, alig akadna egy két halgatója, 's hírlapjaira való előfizetője, az idea „régisege“ miatt; — de olly divatos témát fogott fel, melyre mondani el-lehet „nitimur in vetitum“ 's ez mindég új marad, ezen sok ember kap; — egyébiránt is az újság íróknak, 's a' színészeknek nagy a' befolyása az ábrándozó emberi szív' rejtekébe, — ők gyűjtják fel az ésszt, mely a' szívnek sokszor hódol. — Az aristocratia elleni szelleme, nevetséges; mert az ész, 's pénz aristocratia, vagy is annak fensőbbisége örökké, és mindenütt uralkodott, 's győzni fog; csak azzal a' változó különbséggel, hogy a' nép osztályok, azok közti rendűek, sorsúak, az uralkodó hatalmat mástól elragadni, 's magokra átruházni igyekeznek; és illy személyes érdek soha sem vólt a' Status boldogsága' fő talpköve! Látjuk ama híres, úgy nevezett szabad amerikai köz-társaságokat; természetes állapotba helyhez-

tetve lévén, ott a' népnek egyenlő joggal kellene élni, — és valjon, hol égbekiáltóbb az aristocratia büne, mint ott; a' hol a' rabszolgaság törvényesen megerősítetett, a' ki ellene szót emel, haza árulással vádoltatik, — csupán azért, hogy a' kisebb számú „Pflanzersztály, több millio dollár jövedelmeit ne veszítse, 's kényelmesen ússzon, a' vad állatnál nyomorultabb ember társa véres veritékében; hol az ős lakosokat az europaik, tűzzel, vassal nem bírván ki-írni, mint a' vadat, kutya csóportokkal űzik, fojtogatják, szét tépetik?! Ezeket 's több efféle állandó kormány nélküli ki-csapongásait az emberi teljes szabadságú helyzetnek érintse a' p. hirlap szerkesztője „vezér cikkében“ azon meg jegyzéssel, hogy ilyen az ember ott, a' hol teljes szabadságú, 's nincs ezélszerűen monarchicus, és állandó kormánya; tegye továbbá azt-is hozzá, hogy magyar honba a' nép tömeg' osztályai százszor boldogabbak, a' kiáltott amerikáénél; hogy boldogabb az angol, 's irlandinál, a' hol jó, ha burgonyával jól lakhat a' pór nép, kik közül csak London 30e úczai koldúst számol, hogy boldogabb számtalan országokénál, a' hol a' föld, és kereset hiánya miatt, tengeren túl a' világ más részébe költözni, 's hazáját örökre elhagyni kénytelen, buzdítsa sok tudósinkat, 's mivelt iffiainkat, kik eszek után élelmet keresnek, — oszoljanak szét a' tágos világba, mint az angolok, francziák 's a' t. nemzetbeliek; ne szorúljanak nevekedő számmal honunk' gyenge forrásaira, szük mezejére; ekkép megszűnik honunkba, a' szerfeletti forrongása, 's concurentiája egy nép osztálynak, mely az esze, 's tudománya után ma hólnap, (főkép ha a' köz népünk is nevelt, és felvilágosodott lesz, 's nem szorúl kölcsön észre,) el sem bír élni, 's csak a' föld-birtokosokat nyomorgatja politicájával! — Kár tehát légyből is oroszlyánt formálni, honunkba mindent rosszal-

Iani, éhen halást hirdetni, történendő szerencsétlenséget jóósolni, 's még a' nádmézben is mérget keresni!! — Igaz hogy nem derék, az utcán pofoszkodni, egymásra köpködni, millyet a' p. hirlap szerkesztője egy cikkbe szörnyűközve közölt az érdemes olvasóival, hogy két urat egy Fiaker megköpködött, 's ostorával hátokat végig sújtogatta; de ez nem halatlan valami, mert az angol parlamentbe, főbb követek is köpnek egymásra, ostorral, ököllel viaskodnak, útszán kövekkel dobálnak az ország tanácsából kimenőkre (tán a' pesti bérkocsis is olvasta az angol lapokat?) Ezek hát nem rend, 's alkotmány hibái, hanem az egyes emberi indulat' ki törései, mellynek, és több efféléknek, se törvény, se ész se fegyveres erő, minden pillanatba határt vetni nem képes, 's nem csak honunkba, de a' viág legműveltebb részeiben, is történnek, csak hogy az újság'írók vélünk nem közlik, és elsimitják; a' mi valóban kár, hogy illy érdekes tárgyról nem értesitenek azon czim alatt „*ut czai hírek*“; ugyan azon cikkbe olvastam, hogy a' budai császár fürdő haszonbérelője, egy dámával, tíz pengő kros tetves (mint érintve van) vitába ereszkedett; vádolja König haszonbérelő urat, hogy a' szegény ember alig jut a' fürdéshez, hogy a' forrás vizet osztogató csak azt szolgálja, ki gyorsan, a' ki pénzt nyújt markába, 's több effélék, a' miket közöl, 's rajta okoskodik, mind inkább jelei annak, hogy a' p. hirlap ál orczájából, egy nép-szoszólló búj ki; — mert a' tudatlan, tapasztalatlan, az efféléken szörnyűközik, és arra a' szív repesztő gondolatra fakad, hogy csak a' magyar honba nyomatik a' szegény, a' nem úr, a' nem nemes, 's azért hibát keres az alkotmányba, *reform* után áhitozik; pedig — óh tejámbor magyar nép — ha tudnád, hogy úgy van az mindenütt a' kerek földön, (a' földbe is ha emberek emberek lakják) hogy a' vendéglők, kávécsok, szóval ha-

szonbérlok, a' kereset, 's pénz után élők, a' módos, 's fényes embert szivesebben fogadják, mint a' szűk erszényűt, 's kissebb sorsút, ki után keveset vagy éppen, mitsem reménylenek! — A' fentebbi esetekbe hibás hát főkép a' tulajdonos, hogy mindénkinek nem enged ingyen fürödni, 's meleg vizet nyárba is inni; de kérдем, akad e' olly jó keresztény, ki nem az erszényt, de csupán csak a' szenvedő emberiséget tekinti, 's véle mindenét megosztja? — Nem szándékom a' pesti hirlap okos elveibe, és annak kódexé (Sz. Grófnak felelet könyve) taglalatjába ereszkedni, mert főkép ez utóbbi egy nagy oceán, melynek se feneke, se kezdete, se vége; — elme futtatás játéka, eselszövevényel tellyes politicus román, csupa hajó töréssel fenyegető örvény, 's csabító szikla. — Híhető hogy K. . úr azon Norvegiai hirlapok elveiből indult ki népszerűsége elnyerésében, mellynek egy czikkét a' „Jelenkor“ 75-dik száma közöl, szórúl szóra ekkép „Norvegiába már el-kezdették, a' választási mozgalmakat, a' jövő februárba leendő ország gyűlésire, A' hirlapok rendkívüli buzgalmat fordítanak a' választási intézéssire, már ez év kezdetén meg jelent egy röp-irat, melly arra igyekszik a' lakosokat bírni, hogy egy tisztviselőt se válaszanak meg, hanem mind parasztot, mert azok, csak önző aristokraták, kik az Ország' pénzét elharácsolják, és a' legnagyobb terhet akarják, a' szegény paraszt nyakába zökkenteni. Egy hirlap czáfolni akarja ezen röpiratot, 's azt mondja, hogy a' tisztviselőknak csak fele, áruló. — Norvegiába több mint száz ezer választó van, és ezek közt alig van tíz ezer tisztviselő, és városi polgár!! ezen közleményt a' pesti hirlap 75-ik számába ekkép adja elő“ Norvegiába élénk érdeket gerjesztenek a' jövő Storthingra (ország gyűlésre) munkába vett követ választások, mellyek már megkezdődtek, 's hirlapokban, és röp-iratokban nagy hévvel vitattnak. Ugy

látszik igen sok „földműves“ fog megválasztatni; de ez „norvégiában az ország gyűlési értelmesség kára nélkül történik, mert az ottani paraszt osztály öröklött szabadság érzelme mellett, aránylag sokkal nagyobb felvilágosításnak örül, mint más országokban“ (!?) Ezen megkülömböztetett sorok, a szerkesztő úr hirlapja szellemébe intézett észre vételei; úgy látszik, néki is szembe tűnő, hogy Norvégia ország gyűlésire igen sok földműves (vagy is paraszt) követ fog választatni; előttem is az, de természetesnek látom hogy 90⁰ paraszt 100⁰ tisztviselőt, és városi polgárt le voxol; — itt is érdekében okos fogással él Kossúth úr; ne hogy olvasói, 's szellemi pártja közül, a' gyengébb résznek elatlatott szemei ki-nyiljanak, és szörnyűközzenek a' Norvégiai paraszt hatalmán, mint a' budai fürdő' 's pesti fiáker' esetén, és hogy el-hitesse, hogy azon paraszt ki-törés, az értelmesség' üdvös szüleménye, — azon észrevételét csatolja a' norvégiai cikk mellé „hogy ámbár ott a' paraszt rend, fensőség legnagyobb fokán áll, szó többséggel választ követeket, e' határozat az ország gyűlésén az értelmességén nem szenved, mert 'a' paraszt ott felvilágosultabb, mint más országokban“ valjon nan tudja azt Kossúth úr, tán csak képzei, és alig ha hiszi? — Norvegiában a' paraszt, melly a' nép tömegét teszi, és kemény durva munkával foglalkozik, álltallyában csak olly durva erkölcsű, mint honunkban, és az egész föld kerekésége. De farkas van ott is a' beregbe; — van ott is egy nép osztály, melly supra, és semidoctusokból áll, hihetőkép prókator, doctor, notarius 's diplomás urak, kik a' paraszt rend kép viselői; ezen oskolákat végzett egyedekbe van ugyan értelmesség,

felvilágosodás. de az ország gyűlésén csupán küldöiknek érdekében (kiktől napi bért nyernek) szállalnak fel; küldöik pedig egyedül a' parasztok, — képzelhető az instructio-is, miként hangzik, és hová vág!! Én ugyan Norvégiában nem utaztam; de úgy képzelem, hogy ott a' paraszt, minden kiváltságai mellett, és ámbár ő a' törvényhozó testnek legnagyobb részét képezi, a' józan szabadság értelmében, egy csepet se felvilágosultabb, mint a' Helvetia, vagy Burkus, 's más országokba, hol a' parasztok ahoz hasonló, vagy közelítő kiváltságokkal élnek, és tetemes súlyt vetnek a' nemzeti szabadság' mérlegébe; annyival kevesbé értelmesebb a' p. hírlap szerkesztője által, ki kürtölt norvégiai paraszt; — mert öröklött szabadabb nem lehet, mint a' magyar nemes; no, 's mi fel világosodás, 's értelmesség van a' tömegébe? azt Kossúth úr is, mint a' köz tárgyakkal foglalkozó, nem tagadhatja, hogy semmi, sőt, ellenkező a' tanúságunk. Lám hogy egyedül, vagy nagy részbe az öröklött szabadság, nem miveli ki az elmét, 's az erkölcsöt; már pedig Norvégiába sem lehet a' paraszt szabadabb, mint a' magyar nemes, a' ki semmi közterhet nem visel, a' paraszt adójába nem részesül, csak a' mit magára önkényessén ki-vett, a' törvény előtt egyenlő joggal bír minden fő rangú, 's dús nemessel; és valjon, nincs 'e sokkal szelidebb erkölcsű, élme miveltségű paraszt honunkba, mint a' pénz, borral, pálinkával megvásárolható, úgy nevezett nemes cortes társaink?? Ollyan ártalmas szesz tehát a' szabadság, ki azt használni nem tudja, és erkölcsileg nincs előre elkészülve annak élvezésére, mint a' gyermek kezébe a' kés; ne kürtölje hát Kossúth úr, Norvégiát az egyenlő jog, szabadság példájául az értelmesség, 's felvilágosodás tekintetébe; mert ott is a' paraszt, csak eke, kapa után keresi napi élelmét, szóval baromilag

el, 's rá nem ér a' világ philosophiáját olvasgatni; jó ha írni, olvasni tud, mibe a' magyar paraszt is (bár nem voxol, nem országos követ) ügyes. — Kossúth úr hát csak képzelt világból merítette 'e részbeni okoskodását; tán szeretné a' norvégiai rendszert honunkba is rögtön indítványozni; mert hihető, hogy a' paraszt rend' egyik főnöke, 's szószóllója ő volna, és O'conel szerepét játszaná; nem meg vető terv, — és jövedelmek is; de hevenyébe alig ha sikerül!! —

Javallat a' köz adóra nézve.

Minden, előkészületek nélküli rögtön változásoknak alkotmányunkban pártolója soha sem voltam, — nem is leszek; de emberiség' ösztönéből indulva, a' köznép lényeges jobb létén tetlegesen segíteni, ott a' hol a' dolog már meg ért — igaz czélom. Miután az új úrbér parasztjainkra nézve éppen nem olly öldöklő teher, mint azt némellyek rajzolják; — viseli azt olly, vagy nagyobb mértékbe sok millio paraszt e' földön; de hogy azokra is a' nemessebb érzés balzám írja áradjon, és financiaíájok javuljon, — 's ekkép a' nagyobb ki-terjedésű szabadságra elkészitessenek, a' törvény előtti egyenlőségben akképen részesíteni kívánnám a' magyar parasztot, hogy vagyona, és személye úgy biztosításék, mint a' nemesé; a' büntető törvénynek olly erőt adnék; hogy ha a' paraszt, a' nemessel egyenlő bünt követ el, az utóbbi, ugyan azon büntetés nemével mint az első, de kétszeres mértékbe ítéltessek el; 's ha úgy sem javúl, — személyére nézre nemesi jogát elvesztve, parasztok' sorába essék. Más tárgy volna az adó, ez ugyan csiklándós kérdés, — mert igaz ugyan hogy az ország' 's megyék' köz adóját, honunkba je-

lenleg csupán a' paraszt fizeti, hogy minden köz terhet ő viseli; de abból adja azt, a' mit neki földes ura, mint eredetileg a' föld megszerzője, és azt néppel megszállítója adott, 's olly értelmű, respective alku mellett használja, a' paraszt, contractualista lévén — „*contractus scriptus*, vel *verbalis*, vel *ex usu contrahenti legem ponit*“ erre az adozó magyar paraszt eredetileg nem kényszerítetett, hanem önként reá állott; mert tekintsünk vissza múlt századainkra: a' Külföldről seregünként szállották meg a' népek a' magyar földet; de honunkból, tudtommal nem költöztek ki csoportonként parasztjaink; jele, hogy „*extra hungariam non est vita etc.*“! — vagy például ha most egy pusztát a' földes úr bé népesít, vagy is használatul adja ki parasztnak, mi sérelme van, az ezt elvállalóknak, hogy ők attól robotolnak, dezsmát adnak, köz terhet viselnek? minekutánna tapasztaljuk, hogy kapva kapnak rajta, szorgalom után boldogúlnak is! így áll a' dolog századokra feltekintve: — a' föld (adomány levelekbe „*terra*“) a' nemesé volt, ki hazafi érdemiért parasztból nemes lett — tetszése szerint annak egy, vagy egész részét haszonbérbe kiadta, és állandóul néppel megszállította — Hogy most az okos földes úr, árkusnyi *contractus*okat köt a' paraszttal, ha valami földet ad, vagy jogaiból enged, természetes — mert szájába az ize, hogy a' hol nincs *contractus*, ott csak a' parasztnak van igaza, 's ővé a' föld! ezt, hogy Őseinek el mulasztották, oka, mert nem éltek az irodalom országába, szóval adott parolának, hitele kölcsönös volt; vagy ha kötöttek is írásbéli *contractus*okat, azok honunk zavarjaiban főkép, a' tatár, 's török pusztító időkbe elvesztek; áltájában, a' sok jelenlegi írka firkálás nem is volt divatba, kimélték a' kutya bőrt, 's papirost, többnyire szóbeli egyességek, perek, 's bírák etei léteztek; a' midőn most egyes nemzetség levél-

tár, nagyobb papiros halom, mint hajdan egy megyéé volt! — Mind ezeket bé nem számítva, a' mérsekelt haladás ösvényén engedjünk jogainkból, melyekbe a' paraszt különben is részesülhet, mert nincs kirekesztve, hogy esze, vagy a' szerencse játéka után meg ne nemesedhessék, földes úr, és így minden ne lehessen: — javallanám a' házi adót (cassa domesticat) hogy cupán mi nemesek fizessük; elég ez egyszerre a' haladás, és emberiség üsztönéből — hadjunk módot utóinknak is, hogy példánkat kövessék: — ha a' setétség egészen el múlt, ha a' nép osztályok egymáshoz jobban simólnak, tán kiki egyenlően fogja látni a' felderült nap világot?! — Mondom a' házi adót mi nemesek; a' paraszt viszont a' hadi terhet viselje. — Hogy pedig a' mennyire lehet, azon teher viselésében könnyebbségünk legyen, javallanám azt, nem kivetés által (melynek kulcsa sok bajt okoz: hanem perbeli taxákból folyamodási, expedíciói, 's efféle díjjakból, a' megye' szükségéhez mérsékelve, eszközölni. — Úgy vélem a' megyék' tisztviselői is jobban fizetődhetnének, mint jelenleg, — hogy abból meg nem élhet; és sok pazérlása a' honi adónak megszűnnék, 's czélszerűbben fordítódnék; és hihető — jobban kiszemelnénk beszédőit, örködnék a' cassára, mert a' hiányt úgy is mi pótolnánk. Ha minden illy forrásokból bégyült somma, nem fedezné a' megye' évi szükségzeit, pótolassék rögtöni kivetés, és beszédés által: melly utóbbi eset, alig hiszem hogy magát előadná, főképp a' hol számos a' nemesség! — A' paraszt, ezen adó beszédésnek jó sikerét látván, hihető ő is, példánkat követendi, talál majd módot, hogy hadi adóját, ha nem is egészen, de egy részben a' rend őri taxák pénzbeli büntetési díjjaiból beszédje, melly utóbbiak jelenleg a' templomra, adatnak ott is, hol arra szükség nincs, vagy más fundus van reá, vagy közönségesen a'

biró, 's tanácsbeliek torkok emészti meg. Ezen pénz forrás, honunkba a' Cancellaria fizetésére fordítatik, külföldön szinte jó sikerrel divatos, és így gyakorlatilag kivihető — csak a' gustustól függ!! —

A' pénz crisis honunkban.

A' magyar' jelen sajnos helyheztetése az, hogy angol kereskedői világgá bonyolódik, mást kirekesztő részvényes társulatok' javára, a' földmives, és birtokos kárával, játsza a' kész pénzt; holott a' magyarnak még sok miveletlen földje lévén, csak producens, 's nem kereskedési helyezete miatt, egyedül nyers productumok eladásából élhet ekkoráig: — ellenben az Angolnak nagyobb a' belső emésztése, mint sem hogy azt a' föld ipar fedezhesse, azért is más kül nemzetek' productumaira szorúl, azt részint emészti, részint fel-dolgozza, 's tizszeres áron az egész világba szét árulja; ura lévén a' tengernek, minden nemzetekkel activa kereskedési viszonyba áll, mert gyárműveire, 's találmányaira szorúlnak, és így azon mű anyagokkal, főkép pedig vert pénzel, 's azt képező arany, ezüst rudakkal kereskedik, annak dús kamatjaiból él; utánozzák a' Franczia, a' Hollandus, mert szinte tenger parti nemzetek, — tehát kereskedéseknek nyílt a' mezeje. A' magyar is majna lévén az angol, franczia világnak, azt véli hogy a' pénzváltó kereskedés, a' nemzetre nézve, itt is szint oly sikerü lehet; de csalatkozik, mert a' föld területe végtelen, 's alig van egy harmad része miveletbe; kevés iparral azomban, takarékoság mellett, mint földmives kényelmesen el áll, — 's csak ne nagyon divatosan, meg se szorúl! de a' kereskedői társulatok, 's azokkal

kapcsolatba lévő capitalisták, kik már honunkba túlságosan uzsoráskodnak, elragadtatásokban Angol' hitel mintáját felvéve, mind váltó-házakká váltak, papírosokba, actiákba verték tőke summáikat, és így a' forgásba lévő kész pénzel egyed-árúságot gyakorolván, nyomják a' föld művést, 's ezzel a' nemzeti ipart; és imé mi a' végső következése? az, hogy rendre buknak a' váltó-házak, azok mellett a' kisebb kereskedők, és ez következteti földbirtokosaink bukását is; mert nincs pénz, nincs hitel; — csak ugyan igaz hát, hogy a magyar hon, nem anglia, nem machinista, nem világ kereskedője, hanem földmivelő, kinek nem papíroson, de valóságos realitásba fekszik vagyona; háladatos a' magyar föld, és lehet utánna el élni, de mértékletes költség, 's kötés mód mellett, — sőt boldogan is, a' mezei lakokba! — A' hitel fenntartására nézve, egyenetlen a' súly, melly honunkba a' földbirtokost a' nem fizethetés esetében, egy kereskedőhöz hasonlítva terhelli; mert a' kereskedői hitel kevés realításokon alapúl, csupán a' személyén, annak külső sympathiai vonásain, melly „Firmának“ neveztetik, 's arra milliokat hiteleznek; igaz ugyan, hogy ezen sympathia, minden világ részében, a' kereskedői személyes hitel jótékonytsága, csak azzal a' különbséggel, hogy hazánkba, a' megbukott kereskedőnek, vagy pénz tűzsérnek csak a' vagyona szenved, angliába pedig azon felül személye is, a' nagy sympathia megszűnván, börtönbe tétetik; a' szegény földműves ellenben kedves hazánkba, csak nagy áldozatokkal jut kölcsön pénzhez, minden új törvényeink garantiája mellett, és ámbár látható, 's kézzel fogható realitással bir, mellynek ha nem értékén túl, vagy értékeig, csupán egy csekély részét terhellő adósságot tészén, azonnal szóbeli, vagy főkép váltó-törvényeink szerint, zár

alá vétetik, — executio, és még millyen, a' vége — 's licitatio útján ezer pengő adósságba, húsz annyit erő vagyon vétetik el; úgy hogy ezer pengő végett tökéletesen, vagy tán örökre is (tudok több esetet) meg van rontva a' közép sorsú földbirtokos; talpra nem állhat, mert senki sem ad kölcsön, hogy kis sommába exequált birtokát ki-valthassa; vagy nincs olly pénzes szomszéd, kinek azon birtokot értékéig eladhassa — 's így a' creditornál marad, a' ki 25. v. 50. percent helyett, százat nyer azon exequált vagyonból! — Csak a' hitelező hibája, ha a' földbirtokosnál el-vész a' pënze: mert rendes őszve irás, sőt ha szemes kíván lenni, megtekintés után, bátran hiteleszhet a' földbirtokosnak kész pénzt: mert a' bétáblázás már is némű zár alá veszi az őszve irt, vagy le kötött birtokot, és így hol kell jobb biztosítás? mégis minden illy szigorúság mellett, jelenleg nehezebben, mint csak az előtt 25. évvel, kapni fekvő jószágokra kész pénzt, — a' midőn, szegről-végről fel lépet kereskedőnek, vagy banquier nevet öltő háznak el lehet mondani csupán szakállára milliókat hiteleznek, és kész pénz helyet ők, egy két ív czifrán nyomtatott papirost osztogatnak-ki. No, ha lelketlen az illy nagy hitelű kereskedő, mi előtt bukása napfényre jön, kész pénzét eleve el-rejtvén, azzal más neve alatt űzi kereskedését; — így el-látva csődöt hirdet, vagy azt előre felkérlik hitelezői, kiket meghamisított könyveivel-is kijátszhat; csak minden esetre az a' fáciája a' dolognak hogy „est fundi defectus”, nem ő, ki más pénzével uzoráskodott, és túlságos fényt űzött, hanem temérdek ártatlan hitelezői, kik becsületes szakállára pénzt kölcsönöztek, és 6. percentummal bé elégdedtek, a' szenvedők, azokat az örvénybe maga után vonja, és így a' Státus hitelét is zavarba hozza, a' mit a' magyar földművesek' egyes bukása soha sem

okozhat! Dicsőségre legyen mondva, H. E.-nak hogy mint majorátus úra, az apja többmillio adósságait nem lett volna törvényesen kénytelen fizetni, még-is személye becsülétéért mind magára válalta, és fizeti: — melly kereskedő ház tenné ezt? alig ha akadna a' föld kerekségén egy ollynemeslelkű mint ezen magyar *Magnás!* — Anglia valódi speculans status, de a' kereskedői érdek, a' földmivelésével párosulva van ott: teljes hitele van a' földbirtokosnak, és mint gyakran olvassuk, a' gabona törvény akként változtatik, a' minő az évi termés; ha szűk, akkor a' bérítel szabad, ha bő, akkor a' bérítel vagy korlátoztatik, vagy éppen eltiltatik, hogy a' producens gabonáját jobban eladhassa. Már mi igazság van Anglia ezen rendszerébe, nem czélom taglalní, de hiszem azon szabad alkotmányú America-is a' vámokat saját érdeke szerént megrójjá, a' bé és kivített, a' producensek' hasznára alkalmaztatja, van pénze a' földbirtokosnak, és hitele is: mi magyar földmivesek, azon kikürtölt „*Hittel*“ mellyről irtunk, 's érdekében a' legszigorúbb törvényeket hozták létre, eddig csak a' felleg várakban keressük; — mindent elkövetünk, — rövid idő alatt hatalmasan exequálnak bennünket; a' hitelező tiz annyit nyer, mint adott kölcsön 's nem 6. de 25, sőt 50 percentumot előre kizsarólt, és még sem kapunk becsületes úton, könnyű módon kész pénzt, hogy gazdagságinkat folytathassunk, vagy jövedelmesebbé telessük, a' midőn egy „X, és társa“ kereskedőház, mitsem úgy szólván kötve-le, csupán egy simplex váltó levélre egész rakás pénzhez jut; — vagy egy részvényes társaság, mellyért egy, vagy két kereskedő jót áll, temérdek sommát képes ki-zsarolni, és ha bukik, levegőbe van a' fundus, mellyet a' jámbor hitelezők, vagy részvényesek exequálhatnak, és többet ígérőnek licitatio útján el adhatnak! — Ez a' bibije ho-

nunknak, hogy uzsorások körmeiközé kerültünk, elámitattuk magunkat, hogy a' hitel, és kész pénz bővsége, szigorú törvények által okvetetlen eszközöltetik, ha a' hitelező biztosítatik; ez hát meglévén, — de a' hitel, és annak szülötje a' kész pénz későn érkezik forgásba: pedig annak tömege van honunkban — de hol? Uzsorások kezei között, kik 6 percentummal bé nem érik, mint a' fáradozó földbirtokos, 's ez tagadhallan: mert az utóbbinak a' gazdagság folytatása köleséges, évről évre egyenlő, hány elemi viszontagságokkal kell küzdenie, jövedelme bizonytalan, vagy éppen semmi; azért e' jelen időben, a' gazdagságból csak illendően élvén, képes e' egy magyar gazda vagyonát egész életében, a' jövedelemből, két, vagy háromszorozni? a' midőn a' pénzkereskedő, kis summával kezdve, váltó házat állít, egy pár ezerrel száz ezrekre, utóbb milliókra emelkedik, egy pár évek alatt fényesen él, úszik a' pénz tömegében, annak becsét nem érezvén, könnyen bán vele, hitele végtelen, még végtére az elkábult dús az álló pontot el nem találva végtelen vágyai után indul — 's kenyelmes polczáról hanyat fordul, több társait maga után rantja, és így egymást átkarolva örvénybe süllyednek. — Egy Geymüller bukása, nem csak számtalant koldús botra juttaszt, hanem még a' pénz forgást 's általjános hitelt is megakasztja; képes e' egy földel dús magyar birtokos, illy zavart okozni? Elmondhatni hát a' jámbor magyar föld birtokosról — így terhelve, 's ekkép nyomtatva hogy — *szegény tatár!!* —

Nép nevelés.

Ha általánosan a' világ népe' neveléséről van a' szó, akkor e' tárgyban eddig a' hírlapok által közlött javallatok, 's értekezések egy általános rendszer gyanánt elfogadhatók, és itt, ott, sikere is lenne a' theoriának; de ha gyakorlatilag kívánunk a' Nép nevelése eránt tervezni, akkor annak fő elveit, ne egy magunkban képzelt világból merítsük, hanem p. o. ha magyar ország népe' neveléséről szóllani, és javallani akarunk, akkor tekintetbe vegyük helyzetét, eddigi élet módját, alkotmányos viszonyait, nemzeti szokásait; 's ezekhez alkalmaztassuk az új tervet. Én a' nép nevelést úgy képzelem, mint ha az egyes szülő apa, 's anya, a' különböző testi, 's lelki tehetségű, felfogású, erkölcsű, és ezekből eredt, érzésű öt gyermekét egy nevelőre bizza; ha ezen különböző tehetségű gyermekeit czélszerűen kívánja nevelni, úgy hiszem a' bánás-módnak, a' tudományok' mi, és mennyiségének 's általjában az egész rendszernek, mi a' neveléshez tartozik, különbözőnek kell lenni; mert ha egyeránt bán a' nevelő a' megrögzött makaacsalsal mint a' szelíd érzésűvel, a' szebb eszűvel úgy, mint a' gyávával s. a. t. úgyé bár hibás a' nevelés? mert a' jó a' rossz mellet elromlik, és nem nevelő, de rontó iskola az, 's valódi fabrikai rendszer! — Ebből hát azt következtetem, hogy egy apa, 's anyától származott öt gyermeket egészen egyenlően neveltetni, ritkán sikerülhet; hát millio [népnek neveltetési mintáját egyenlően] lehessen egy kaptára húzni, vagy ha éppen akarjuk lehet ugyan, de mi sikerü leend? — És így hazánkban, a' hol annyi a' különböző nemzet, nyelv, vallás, azok-

kal össze kapcsolt eredeti szokások, természeti tulajdonok, azzal járuló kívánatok, egymásiránti több nemű gyűlölségek, bizodalmatlanságok — illy nép tömeg' neveltetés módja sokkal terhesebb, mint 32 csupa Franciaé; de vegyük honunk' föld népét, élet módjára, 's lakó helyeikre nézve; a' sivatag al, és a' zordon erdős fel föld még olly néptelen, hogy a' köznép, ha el élni akar (a' mi minden ember fő törekvése) az al-földön a' marha tenyésztéssel foglalatoskodva magányos tanyákon ég, 's föld között, és vad marhai társaságában napot 's éjt tölt el a' nép; a' fel-földön a' hol az általános néptelenség mellet, még a' föld is hálaadatlan, az eke, 's házi munka után, keveset gyümölcsöző, csak marha a' mindene, egész élete fogytáig a' vadon erdőségekben, az úgy nevezett, lazikon "a' vad állatokkal küszködve, csupán marhája után él, húsát eszi, tejét issza, bőrével 's szőrivel ruházkodik; ezen föld terület lakóival, honunk' legnagyobb részét teszi; kérдем, hol kezdjük ott a' nép nevelést, úgye bár az életemódját kell előbb megváltoztatni?! addig a' műveltség legkisebb sugára sem hat olly nép közzé! — Hol van tehát honunkban szelídebb életű nép? többnyire ott, a' hol kevés, vagy jó minéműségű a' föld, mivelésre alkalmas, és számos, vagy legalább elegendő a' nép, ki eke, 's kapával foglalatoskodik; általján véve pedig az emésztő városok' környékébe, vagy-is a' hol kereskedés van; ott ekkoráig is minden nép nevelési 'törvény, 's okoskodásaink nélkül is, eléggé mivel a' köz nép, kényelmesen, és nem csupán pásztori gondal él; sőt marhája szelídebb, mert kéztől él, többnyire istálón nevededett, 's nem a' havon, jégen. mint főkép az alföldön; — ott mondom a' nép — (hajdan a' Rómaiaknál is) nagy becsű eke után jár, miveli földjét, örvend szorgalmának, megismeri a' remek természetet, imádja annak kormányozóját, áldást csak tőlle várván — tem-

plomba jár; — kényelmesen él, van mindene, mert a kereskedésnek nyílt a mezeje, közel az emésztő város a mit természet, ott nyomba el adhatja, és szükségére vásárolhat; tehát a kereskedés forgásba hozza a pénzt éleszti a szorgalmat, — ez eszközli a jobb, és kényelmesebb élet módot, ez a miveltséget elősegíti, és így a nép a világ tág piaczn maga magát neveli a nélkül hogy *Systhematicus* nevelői volnának. — A mostani rendszerű hites jegyzők, és kántorok nem tartják fő kötelességnek a népet nevelni, a mint is, az előbbi, a megye, a falu, s maga dolga után jár, és jegyez; az utóbbit a papja maga mellé segédül választja, ki is a temetés, s ünnepe nap az egybe gyűlt éneklő nép előtt vezér hangot emel: ezt tartja ő kötelességének; a nép erkölcsi nevelését, és fogalmi oktatását, egészen el hanyagolja, legfőllyebb a tavaszi próbatételre, az ügyesebbeket egy pár kérdésre, és feleletre, mint a szajkót — el készíti, s ebből áll a jelen iskolai *cursus*, mellyért a nép, Professzorait fizeti.

Ha tehát az eddigi nép nevelésről, úgy szólván — senki sem gondolkozott, és több helyzeti akadályok daczára is, egész tájak nevelték magok magokat, de csak ott, a hol hasznos indító okai voltak; más, és pedig a legnagyobb részében hazánknak, ugyan azon iskolai rendszer mellett azon a ponton áll a nép tömege, melyen a vándor nemzetek idejében állott; — illy helyzetben mindenek előtt a százados moh lepte akadályokat el-kell mozdítani; a belső kereskedést minden módon, és mindenfelé (hogya a nép vegyüljön) nem egy ön hasznát vadászó, s mást ki rekesztő társulat, hanem a nép tömeg javára előmozdítani; a miveletlen al, és fel föld haszonvehető nagy területét, több millio néppel bé-tölteni; ekkép fel élledvén a kereskedés, pénz forgás, a jobb kedv, jobb mód; akkor nyújtsunk segéd esz-

közöket, a' boldogabb sorsú, és kényelemre vágyó egymáshoz simúlt földünk népének; adjunk czélirányos iránt neveltetésének, gondoskodjunk fogalmához alkalmaztatott iskolákról, még ezen indító ösztönök csirájából ki nem fejlenek, addig minden nép nevelési általyános terv — csak „pium desiderium“ marad; mert így a' mint most áll a' dolog, — a' fel, és alföld' nagy számú köznépe, a' helyzeti szükség szülte vadságból egy könnyen fel nem ébred, a' midőn nem eke, és szorgalom, de legelőn úgy szólván termett marhája után, 's véle társassan, és így vadon él!

Egyébbaránt pedig az ország' nem kis részébe, a' hol ugyan föld mivélésből él a' nép, még is oly szegény általan véve, hogy nagy erőltetésébe kerül, éppen télen át gyermekét, a' helybeli szomszéd, vagy még távulabb hitét követő kántorhoz iskolába küldeni; mert a' szánakozásra méltó gyermek csak nem ruha nélkül, mezítláb, sirva hadgya el a' meleg búbost, mellyen fél éhesen, egy burgonyán rágodva hevert; szülője pedig szinte alig várja a' kinyilló tavaszt, hogy a' kikelt liba, 's egyéb baromfi, vagy a' takarmány fogytán kikoplalt marhája után, a' legelőre küldhesse iskolás gyermekét: a' mit tehát télen kedvetlenül, a' mester ostorától tanult, az illy paraszt fi, azt nyáron át, lúd tollával elvesztegeti, és mikorra az új cursus bé-áll, mind elfelejtette mit mesterétől tanult, 's hallott. — A' módosabb paraszt jelenleg is rendes iskolába járattja gyermekét ott, hol tudományos, és erkölcsi neveltetést reményl! — Vegyük fontolára előbb annak okait is, hogy miért miveltebb megyénkegy részében a' nép, mint a' másikba, sőt azon tekintetben, miért különbözik egy falú már a' szomszédjától is; vagy egy faluban lakó tót a' magyarhoz, a' német mind kettőhöz illesztve milly különböző a' szorgalomra, tehetségre, erkölcsre, és

fogalmaira nézve, ha bár ugyan egy földet túrnak, 's egyenlő a' beneficium, 's malefícium?

A' nép nevelésről több értekezést olvastam, véleményeket hallottam, — szép ideák — de mondom, csak ideák! mert oskolákat könnyű állítani, arra csak pénz, ács, kőmíves, szóval mesterember, hozzá tartozandó anyagokkal szükséges; nevelő is lesz elég, annak szűkiben éppen nem vagyunk, a' jelen haladás pályáján szépen szaporodnak arra ügyes egyedek; — ha csak az épületeken, és professorokon kezdjük, kik járják az ő auditóriumait? úgy vélem — csak azok, a' kik eddig, és a' jelen helyzetbe, csak olly kedvvel, mint eddig! A' kényszerítő törvény pedig éppen czéltalan volna; utolsó remedium az, ha a' tanulót bottal kell az oskolába űzni! A' Korszellem nem hatott még olly mértékkel köz népünkbe, hogy az efféle újjításon kapjon; azért a' régini, népszerűleg javítsunk, mellyhez a' nép hozzá szokott, és fizetésén sem akad fel; minek más modorú oskolai épület, csak tágos, és egésséges legyen; minek más czímű tanító, csak ő legyen ügyes; minek más fő rendű felügyelés, mint a' jelenlegi, csak lelkesen járják el tisztjeiket; jól elrendezték azokat bölcs őseink: fizetéses mestert — ludí rectort — a' nép nevelésre tűzték ki, azt fő kötelességének hagyván meg. A' lelkész a' midőn a' nép, az Isten házában öszve gyűl, szent hirdetése által, erkölcsi oktatásokat szolgáltatson; és így lelkes beszédje, 's maga példás viselete által a' hitnek azon fő ágazatját tellyesítse, melly a' józán erkölcsnek egyenes irányt ad; ügyes szemet fordítson a' helybeli mesterre, valjon eleget tesz e' meghívatalásának, miként neveli a' népet? — Sőt a' papi, és világi rend közül évenkiinti próbatételekre, különösen a' fő pásztorok által olly papi egyedek jeleltessenek ki, kik a' helységek sorba járván, lelki esmérétesen vizsgálgják meg,

valjon a' „*Ludirector*“ megfelelt e' kötelességének, és a' helybeli lelkész úr (ki csak ugyan fő nép nevelő) elegendő figyelemmel, és fel ügyeléssel volt e' az iskolai cursus alatt kitűzött nép oktatásában; és ő maga mi példával járult elől, mit épített a' nép erkölcsén szent ige hirdetése által? — Mit kellessék a' népbe csepegtetni a' tudományok' tág köréből, azt egy különös országos fel ügyeletre bíznam; az erkölcsiséget legtágabb értelemben a' népbe szivároztatni, és sikerleni a' papi, és világi rend' iparja, és rendeltetése legyen! A' tudományok tanulása, és tudása — egyébbaránt nem vezet mindenkor a' moralitásra, mert a' tudományos gonosz sokszor veszedelmesebb, ha az erkölcsé hibás; tagadhatatlan az is, hogy az erkölcsi finom érzésnek a' köznépbe sikeres behatása, a' véle mindennapi viszonyokban álló helybeli lelkész ügyességétül függ, 's hatalmában áll; ne csak szóljon az erényről, mert vasárnap van, de maga is kövesse! —

Minek hát más „*reform*“ más rendszer, új teher a' köznépnek nézve, mint a' régi? csak azt kell czélszerűben elrendezni! — mert ha a' nép nevelése végett új hivatal 's egészen szokatlan rendszer' alkottatnék, czélt nem érünk, az illy terhes újságokon éppen nem kapó köz népnél; nem kell új személyzetet szaporítani, hanem a' mostaninak kötelességét egy kissé megterhelni; pap, és a' mester úntig elég erő a' nép nevelésre, annak erkölcsi, 's elmebeli kifejtésére, csak ők arra alkalmatosak ki szemeltessenek. Ne keressük az erkölcsi hiányt a' köznépben — mert ennek tömege mindenütt, a' legpallérozottabb statusokban is durva, csak a' városali öszveköttetés, és a' kereskedés szelidíti azt; de a' személyzetekben, és általok bé hozott rendszerben, és hanyagságában; kik sokszor nem a' meghívattatásokról, és így nem a' nép nevelésről, vagy annak javítás módjáról,

de ön állások kényelméről gondoskodnak, szép fizetéseket húznak, melyet a' külső megkülömböztetés fénnye, 's annak bé nyomása miatt, az elhanyagúlt köznép, türi, és fizeti az öröklött adót! — valjon az oskolai professor egyedül képes e', bár melly fényes teremben, az erkölcsi érzést, a' pór népbe foganatosabban béoltani mint egy ügyes lekösz czélszerű oktatással a' minden ember előtt szent — Isten házában? —

A' köznép' bizodalmit is el kell nyernünk, ha jobb utra vezetni, 's nevelni akarjuk; nagy hibának tartom azért is, melly a' köznépnel ingerültséget, és ellenünk bizodalmitlanságot gerjeszt, hogy jelenkorban a' hivatalban lévők, főképp megyei tisztviselőink, és földes uraink, azok tisztjei a' magyarosodás, és nemzetiség ürügye alatt: kormánya, és úri hatalma alatt lévő tót, német, orosz, oláh 's a' többi ajkú népekkel, annak agott öregeivel, 's fiatalival csupán magyar nyelven erőlködni értekezni, — és ha érti is a' nyelvét, neki nem felel, sőt megfeddi hogy miért nem tud, vagy tanul magyarul — ha a'jtó küszöbihez közelíteni kíván; nem túlságos erőltetés e' ez? és mire vezet, tapasztaljuk, hogy gyűlölség, és bizodalmitlanság magvai, ez által mind inkább elhintődnek, a' hivatalban lévő, a' földes úr, és alatt valói között; valjon nem érzi e' a' szegény lengyel, hogy erőltetve oroszúl kell tanulnia, mert orosz a' fő úra, hogy oroszok a' tisztviselők, ma holnap a' földes urai is, kikhez csupán orosz nyelven járulhat? — pedig ott a' nyelv törzsök tót, csak különbözöl a' hajlása (dialectus)!! —

Addig tehát, még a' magyar honi számtalan ajkú nép, meg nem magyarosodik, még az anya nyelvét felejtve, magyarul nem beszél: — természetes kötelessége az ötet kormányozóknak, előljáróknak, földes urainak, az alatta valóknak nyelvét értekezési mértékben tud-

nia, hogy igazságot kiszolgáltathasson, baját orvosolja, és nép attyanak nevezetethessék; ezt a' nép természeti jogánál fogva méltán kívánhatja, hogy ne magunkon, de rajtok könnyítsünk! Tekéntsünk vissza azon egykori helyezettetésünkre, midőn minden, ki hivatalba lépni kívánt, németül kellett tudnia, vagy vénségére tanulnia, milly erőltetésünkbe került főkép a' megyékben, és milly reactiót szült! —

A' „reform“ a' korszellem szülőlje; ha amaz az emberiség, és józan haladás elvein épül, üdvös gyümölcsöt hoz; haladjunk azon ösvényen, melyet az ész, és szív párosulva kijelelt. A' hirtelen reform honunkban szokatlan, és ellen sikerü; már Anglia, 's Francz honban más az eset — ott a' ministerek is mind úntalan változnak, ez ott bé vett szokás 's törvénné vált; a' nép arra el van készülve, sőt a' változásokban helyhezteti alkotmányos reményeit; — Ellenben a' hozzá nem szokott nemzet, mire jut, látjuk török birodalomban, (mint fellyebb is érintém) melly végső feloszláshoz közelít, az actio, és reactióval küzködik, ma holnap vallása, kórmanya, népe, elenyészik az új 's régi szellemü pártok dühöngései miatt; egynek a' Sultán, másnak az egyiptomi Al-király a' pártolója; mohon kapott az egyik párt az újságon, a' másik szenvedélyig a' régi mellett buzog (és alig ha nem győz) — következése az erkölcsi megromlás, nemzeti elfajultság, 's vallástalanság, — melly három sátán, hajdant a' roppant Rómát is eltörlötte!! —

Ennyit a' nyilvánosság, az irás, 's szóllás szabadság' engedménye jogánál fogva nyilatkozom, mint szabad polgár, mint apa, kinek a' hon' jelen, 's jövőendő valódi boldogsága szívéen fekszik, ki a' czélszerű fokonténi haladásnak pártolója; de az elámitóknak fogytig nem barátja; ki a' kétes jövőendőt, a' jelennel, kockáztatni, főkép olyanoknak javallatára, kikben nem tapaszt

tal elegendő személyes, 's vagyonbeli garantiát, vagy éppen mellékes hiú tekéntetek', vagy erszény' ösztöne vezéreli, nem véli tanácsosnak! — Nem szándékom az irodalom országában tovább kóvályogni; — nem vagyok annyira érzelő, 's fonákos eszű, hogy K. könyvére nem olly jártas, a' könyvtárakban, hogy Gr. Sz. temérdek lócussaira megfelelhessenek; nem olly politicus, hogy galanteriából, az ellen véleményű' elveit (mint mostani röp-iratok' írói) egész mértékben idealiter elfogadjam, és annyira szét nyújtsam, hogy okoskodásaim a' *modor* szó által ellenkező irányúak legyenek. — Én a' magamét ekkép kimondom, — szemelje ki magának a' T. Olvasó mi tetszik belőlle; ha éppen semmi, — vesse félre az egészet; mert itt az idő pont, melly közép utat nem esmér, mellynek jel hangja „aut caesar, aut nihil“ szó-laljon fel minden magyar hazafi!!! —

Jegyzék. A' szavak' faragásában, nyirbálásában, sortírozásában, és patikai keverésében jártas nem lévén, csak a' dologról, 's nem a' szavakról gondolkodtam; azért a' Styl e' röp-iratban, nem igen divatos. —
